

Men, som eksemplene med tobakk og sukkerholdig drikke viser, det er heller ikke gitt at det vi i dag oppfatter som positive teknologier, vil oppfattes like positivt i fremtiden. Andre langsiktige effekter av sosiale medier, som avhengighet, økt digital mobbing, ensomhet, angst og dårlig selvbilde (Brattøy et al., 2019), vil også bidra til at vårt syn på deres ønskelighet vil utvikle seg over tid (selv om noen undersøkelser tyder på at sosiale mediers negative påvirkning noen ganger overdrives (Oakes, 2019)). Teknologier, og hvordan vi tenker om deres formålstjenlighet og betydning, endrer seg hele tiden. Det eneste som ser ut til å være konstant, er *at* teknologi spiller en sentral rolle i våre liv og kanskje også for hva vi er.

13.4 Teknologien i samfunnet

Er moderne teknologi umenneskelig?

Som vi så i 13.2, teknologisk determinisme innebærer at teknologi ikke bare er verdiladet, men at den bestemmer samfunnsutviklingen. Selv om det kan være vanskelig å peke på en tydelig årsakssammenheng mellom en gitt teknologisk utvikling og utviklingen innen en samfunnssektor, er kjernen i determinismen at samfunnet organiserer seg omkring teknologien, og at det er teknologiske utfordringer som driver frem samfunnsutviklingen.

Nå er det kanskje lett å tenke at determinismen kun handler om avmakt og dystopi, men determinisme kan også knyttes til fremtidsoptimisme og troen på at teknologiske fremskritt automatisk vil forbedre samfunn og levekår. En tanke som kanskje mange ennå står bak?

Et eksempel på optimistisk determinisme finner vi hos Karl Marx (1818–1883). Ifølge Marx er teknologien helt avgjørende for de fundamentale økonomiske strukturene i et samfunn. Ettersom samfunnets overbygning (de sosiale, politiske, åndelige og intellektuelle aspektene av vår tilværelse) i sin tur er beroende på samfunnets økonomiske strukturer, former teknologien alle fasetter av våre liv (Marx, 1904, s. 11). Teknologien har riktignok muliggjort det kapitalistiske systemet som Marx ville bli kvitt, men teknologien vil også kunne skape det frie og klasseløse samfunnet som Marx ønsket. Antakelsen er at teknologi, som er disiplinerende og fremmedgjørende i hendene på kapitalister, kan fungere frigjørende når de verdien som teknologien skaper, kontrolleres av arbeiderne selv (bl.a. kan teknologisk produksjon muliggjøre mer fritid) (Marx, 1976).

Det er ingen enighet om Marx faktisk skal regnes som en teknologisk determinist eller ikke (Bimber, 1990), og det er iallfall en vesentlig forskjell fra noen andre former for determinisme. For Marx er ikke teknologien absolutt *autonom*, dvs. den har ikke en helt uavhengig utvikling. *Hvordan* teknologien determinerer samfunnsstrukturene, kommer an på hvilken type samfunn den fungerer innen: undertrykkende i en kapitalistisk økonomi, frigjørende i et klasseløst samfunn. Innenfor de ulike samfunnssystemene vil teknologien være autonom, dvs. som å utvikle seg utenfor vår kontroll.

Om og hvordan teknologien helt konkret kan bidra til overgangen, eller revolusjonen, forblir likevel uklart hos Marx (Fjelland, 2007, s. 371), selv om kollaps i de teknologisk skapte økonomiske strukturene vil være en viktig foranledning til sosiale omveltninger.